

Smaa stykker.

8.

Har Kristian V paatænkt Indskrænkninger i Enevælden 1670?

Af J. A. Fridericia.

I sit Værk: *Peter Schumacher Griffenfeld* har A. D. Jørgensen viet et Kapitel til Skildringen af den saakaldte adelige Reaktion i Tiden fra Maj 1670 til Januar 1671. I levende Træk fortæller han her om Stemninger og Tilstande i disse Maaneder og fremhæver særlig de Forhaabninger om en Genoplivelse af l'ancien régime, som vakte hos Adelen ved Kristian V's Tronbestigelse 9. Februar 1670 og Gabels Fald paafølgende 18. April. Denne Fremstilling hviler overvejende paa forskellige herværende fremmede Afsendinges Beretninger, og det tør vistnok siges, at Forf. ikke alle vegne har vist den Varsomhed, som gøres fornøden ved Beskaffenheden af denne Art Kilder. Paa et Punkt synes det imidlertid ved første Øjekast, som om han har haft fuldstændigt sikker Grund under Fødderne, og hvis dette var Tilfældet, vilde der herved være kastet et nyt, højest vigtigt Lys over Kristian V's og hans Regerings Overvejelser paa dette Tidspunkt.

Han siger nemlig (I, 302, jvfr. 326): „Der blev endvidere, uvist nær, men uden al tvivl i disse første måneder, i statskollegiet forhandlet om stadfæstelsen af Københavns privilegier, deriblandt om „stændernes forsamling i fredstid“. Desværre er kun denne indholdsangivelse bevaret, forhandlingen og dens resultat ubekendt. Også har der været forelagt forslag om

„rigens råd at være“, men det ses ikke, hvad det er gået ud på; selve ordet tyder dog paa genoplivelsen af ældre former. I denne forbindelse blev Gabels fald en vigtig politisk begivenhed, som nok kunde lade adelens forhåbninger stige højt“.

Ja sandelig. Thi hvis dette er rigtigt, skulde der altsaa i April eller Maj 1670 i Statskollegiet været ført Forhandlinger med den Forudsætning, at en Genindførelse af Stændermoder og af Rigsraadsinstitutionen var mulig, og da Kollegiet aldrig tog selvstændigt Initiativ til sine Overvejelser, maatte det have været Kongen, der havde forlangt dets Erklæring.

A. D. Jorgensens (dog ikke udtrykkeligt anførte) Kilde er et lille Hæfte, der har til Overskrift: Alfabet over Statskollegiets Betænkninger, og findes i Statskollegiets Arkiv (i Rigsarkivet). I dette alfabetiske Register opføres under Bogstavet K: „København. 1. om siste Privil. 2. Tilførsel. 3. Deputerede at anordne. 5. Stændernes Samling i Fredstid“, og under R: „Rigens Raad at være“. Ved hver af disse Indholdsangivelser er henvist til den originale Betæknings Nummer som Ekspeditions- eller Arkivsag, ved den om København til: or. 7, ved den om Rigens Raad til: or. 3, 8. Intet Datum findes, og heller ikke selve Alfabetets Affattelsestid er angivet. I Dr. V. A. Sechers Registratur over Akter vedrørende Danske Kancelli og de dermed beslægtede Institutioner 1513—1848 (Meddelelser fra det kgl. Gehejmearkiv 1883—85) er ved Alfabetet (S. 244) tilføjet 1670. Meningen hermed kan dog næppe være den, at det skulde være affattet 1670; det indbefatter nemlig Betænkninger helt ned til 1675 incl. og maa vel snarest skrive sig fra 1676, da Statskollegiet ophorte. Vigtigere er imidlertid Spørgsmaalet, om de i Alfabetet registrerede Betænkninger kun tilhører Tiden efter Frederik III's Død eller gaar tilbage til Kollegiets Stiftelse i Novbr. 1660¹⁾. Her er

¹⁾ Instruksen for det er af 18. Novbr. 1660 (Aarsberetn. fra Geheimearchivet II, 157). Krigskollegiet holdt sit første Mode 26. November (smstds. VI, 256), og den svenske Resident Duvall skriver i et Brev af Novbr. (senere end 23. Novbr.), at Statskollegiet og Krigskollegiet igaar har holdt deres første Sessioner (Becker, Saml. t. Frederik III's Hist. I, 212).

det nu, at A. D. Jørgensen har ladet sig lede af en Paategning fra den nyeste Tid paa Hæftet, hvorefter Talen er om Betænkninger „efter 1670“.

Men saaledes forholder det sig ikke. Sammenligner man nemlig de i Alfabetet angivne Numre paa Betænkningerne med dem, der i Samtiden er skrevne bag paa selve de bevarede Statskollegieakter, fremgaar det, at de passer sammen med dem for hele Tiden fra 1660. Og nu er det saa, at den ældste bevarede Originalbetænkning af 12. Januar 1661 har Paategningen Nr. 10 og svarer i Indhold til Alfabetets or. 10, og derefter fortsættes der paa samme Maade i Nummer- og Tidsfølge. Herved er det uomtvisteligt givet, at naar vi nu har Alfabetets Numre 3, 5, 8 som omhandlende Sager angaaende København og Rigens Raad, saa maa de tilsvarende, desværre ikke længere bevarede Betænkninger være aflattede i Tiden mellem Statskollegiets Oprettelse i Novbr. 1660 og 12. Januar 1661. Til dette Tidspunkt passer de ogsaa særdeles godt. Da var endnu intet afgjort, hverken om Stændermodernes Fremtid eller om Rigsraadets Skæbne, da drøftedes Københavns „sidste Privilegier“ (de af 24. Marts 1659) for deres noget modificerede Stadfæstelse 24. Juni 1661, og disse ligesom flere andre af Alfabetets Antydninger¹⁾ om Regeringens daværende Overvejelser har deres ikke ringe Værdi, eftersom selve Betænkningerne kun er mangelfuldt bevarede. Men i 1670 hører de ikke hjemme. Fra Alfabetets Registratur kan intet sluttes om det i og for sig ogsaa højst usandsynlige i, at Kristian V skulde have staaet vaklende over for visse Hovedsider ved hans Faders Enevælde.

¹⁾ Saaledes bl. a.: Collegier at anordne or. 5. Souverænitet over Hertugdømmet Slesvig or. 4, Militzens Reduktion or. 9.